

СПЕЦІАЛЬНІ НОРМИ ПРО ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОСЯГАННЯ НА ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я У СВІТЛІ РІВНОПРАВНОСТІ ГРОМАДЯН ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Віктор Іванович ПАВЛИКІВСЬКИЙ,

*докт. юрид. наук, професор,
перший проректор Харківського університету*

Одним з основних завдань кримінального кодексу України є правове забезпечення охорони прав та свобод людини і громадянина незалежно від ознак раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань. Зазначений принцип спостерігається не тільки у встановленні загальних для всіх громадян кримінальних заборон, але й самостійній криміналізації за ст. 161 КК України порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками.

В той же час кримінальне законодавство України містить безліч статей, в яких життя, здоров'я, власність окремих категорій громадян поставлено під особливо охорону держави. Зокрема, це стосується працівників правоохоронних органів (ст. ст. 345, 347, 348 КК України), суду (ст. 379 КК України), захисника (ст. 400 КК України), державних діячів (ст. ст. 112, 346, 443 КК України), керівників політичних партій (ст. 112 КК України) тощо. На сьогоднішній день посягання на життя зазначеної категорії громадян, у зв'язку виконання останніми своїх повноважень повинно отримати не тільки самостійну кваліфікацію, але вимагає від суду застосовувати більш суворі санкції до осіб, винних у вчиненні цих діянь.

Незважаючи на норми Конституції України про найвищу соціальну цінність життя та здоров'я громадян, рівноправність їх прав та свобод, життя та здоров'я зазначеної категорії осіб має особливе значення для держави. Таку диспропорцію у кримінально-правовій охороні найціннішого права людини в науці намагалися пояснити наявністю двох об'єктів посягання, основним з яких виступав громадський порядок, національна безпека і лише додатковим життя та здоров'я представника влади. Однак на нашу думку, причиною такого рішення законодавця було особливе ставлення держави до осіб, які уособлювали цю владу і посягання на них автоматично означало замах на саму державну владу. Саме цим пояснюється зміна конструкції складу умисного вбивства з матеріального на усичений, а також встановлення найбільш суворих видів покарань за діяння вчинене проти представників влади. Зазначена позиція збереглася і при прийнятті нового Кримінального кодексу України у 2001 році. На думку С. Я. Лихової, вказані новели порушують принцип структурності кримінального закону і від вказаних норм необхідно відмовитись взагалі [1, с. 272]. Науковець вважає, що такі доповнення кримінального закону викликані популістськими мотивами, адже життя, здоров'я, честь, гідність будь-якої людини достатньо захищені нормами КК України [1, с. 273]. Норми, передбачені ст.ст. 345-1, 347-1, 348-1, 349-1 КК України С. Я. Лихова називає нормами двійниками, які порушують ще один принцип, відповідно

до якого спеціальна норма повинна містити більш сувору санкцію, аніж загальна [1, с. 272]. Так, ст. 348-1 КК України передбачає покарання за посягання на життя журналіста. Вказана стаття є спеціальною стосовно загальної норми про відповідальність за умисне вбивство і повинна підтверджувати особливе ставлення законодавця до забезпечення охорони життя журналістів. У той же час п. 8 ч. 2 ст. 115 КК України «умисне вбивство особи чи її близького родича у зв'язку з виконанням цією особою службового або громадського обов'язку» містить більш суворе за нижнім розміром покарання, ніж ст. 345-1 КК України. Таким чином, санкція ст. 345-1 КК України ставить під сумнів необхідність виділення окремої норми, надаючи додаткового аргументу в питанні встановлення єдиної кваліфікуючої обставини умисного вбивства потерпілого, у зв'язку з виконанням останнім своєї професійної діяльності. Підтримує науковця Є. О. Письменський, вважаючи криміналізацію посягань на життя, здоров'я, волю, власність журналіста надмірною [2, с. 154-155].

Не слід забувати і той факт, що погроза знищення майна або його пошкодження у невеликих розмірах є злочином тільки у випадку скоєння зазначених дій стосовно спеціальної категорії потерпілих. Викликає заперечення і не виправдане посилення відповідальності за вказані дії, зокрема перехід в санкції ч. 1 ст. 347-1 КК України як альтернативи від штрафу до арешту і обмеження волі. Вбачається можливим встановлювати такі види покарань за майнові збитки журналісту без обтяжуючих обставин, які не пов'язані з позбавленням волі. Крім того, незважаючи на той факт, що спеціальна норма повинна мати більш суворе покарання, важко знайти пояснення для такого розриву між санкціями загальної та спеціальної норм. Так, ст. 126 передбачає максимальне покарання у виді виправних робіт на строк до одного року, ст. 125 КК передбачає покарання у виді обмеження волі максимум до двох років, а при заподіянні тих же ушкоджень журналісту – позбавлення волі до п'яти років (ч. 2 ст. 345-1 КК України).

Для забезпечення принципу законності та рівності перед законом пропонується відмовитись від спеціальних норм щодо посягання на життя, здоров'я, волю та власність окремих категорій громадян, у зв'язку з чим доповнити кваліфікуючими обставинами ст.ст. 121, 122, 146, 147 КК України такого змісту «вчинення вказаних дій стосовно особи, її близького родича чи члена сім'ї у зв'язку зі здійсненням цією особою професійної або громадської діяльності». З цією ж метою п. 8 ч. 2 ст. 115 КК України викласти в такій редакції: «особи, її близького родича чи члена сім'ї у зв'язку зі здійсненням цією особою професійної або громадської діяльності».

Список використаних джерел:

1. Лихова С. Я. Криміналізація суспільно небезпечних діянь проти журналістів як приклад порушення принципу структурності кримінального закону. *Проблеми науки кримінального права та їх вирішення у законотворчій та правозастосовній діяльності*. Харків: Право, 2015. С. 270-274.
2. Письменський Є. О. Журналістська діяльність в аспекті завдань кримінального права. *Проблеми науки кримінального права та їх вирішення у законотворчій та правозастосовній діяльності*. Харків: Право, 2015. С. 151-155.